

İslâm Düşüncesinin 20. Asırda
Yeniden yapılanması

ve

BEDİÜZZAMAN

SAİD NURSÎ

MİLLETLERARASI SEMPOZYUM

Yeni Asya Yayınları

Editör:

Mehmed Paksu

Tercüme :

Arapça

İhsan Kasım es-Sâlihî

Kenan Demirtaş

Doç. Dr. Ahmed Akgündüz

İhsan Atasoy

İngilizce

Ümit Şimşek

Almanca

Rüstem Ülker

Kapak :

YAY Grafik

Dizgi :

Yeni Asya Yayınları A.Ş.

551 32 25

Baskı, Cilt :

Nesil Matbaacılık A.Ş.

551 32 27

İstanbul 1992

ISBN 975-408-194-8

©

Bu eserin yayın hakkı Yeni Asya Yayınları A.Ş.'ye aittir.
Yeni Asya Yayınları'ndan önceden izin alınmaksızın
başkası tarafından yayınlanamaz,
kısmen dahi olsa iktibas edilemez.

Yeni Asya Yayınları

Sanayi Cad. Selvi Sok. No: 5

Yenibosna / İSTANBUL

551 32 25-26-27

Prof. Dr. MİM KEMAL ÖKE
(Boğaziçi Üniversitesi)

1955'te İstanbul'da doğdu. Şişli Terakki Lisesinden sonra, İstanbul Amerikan Robert Kolejini bitirdi. İngiltere'de Cambridge'te iktisat ve tarih dallarında yüksek tahsilini 1977 yılında ikmal etti. Sussex (MA), Cambridge (M. Phil) ve İstanbul Üniversitelerinde ihtisas yaptı. 1979'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Kuruluna bağlı Filistin Dairesinde çalıştı. Yurt dışındaki dergilerde muhtelif makaleleri ve yakınçağ Osmanlı tarihine ait kitapları vardır. 1984'de doçent, 1985'de TRT Kurumunda Türk Siyasal Tarih dallarında genel müdür danışmanı oldu. Bu arada TRT'ye çeşitli tarihi diziler hazırladı. 1990'da profesörlüğe yükseldi. Halen Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim görevini devam ettirmekte, günlük bir gazetede tarihi makaleler yazmakta, çeşitli kültürel vakıflarda yönetim kurulu üyesi olarak hizmet vermekte, görsel medya türünde televizyon programı yapım çalışmalarına, fikrî ve tarihî araştırmalarına devam etmektedir. 10'un üzerinde Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanmış eseri ve çok sayıda ilmi makalesi mevcuttur.

EDİÜZZAMAN'IN SİYASİ VE SOSYAL GÖRÜŞLERİ IŞIĞINDA CUMHURİYET İDEALİNİN ANAHTARI

Bediüzzaman'ın, "Ben zaten dindar bir cumhuriyetçiyim" sözleri, belki bir yerde 21. yüzyıla girerken insanlığın itirafla gelebileceği noktayı o günlerde âdeta ilâhi bir kanun olarak tesbitinden kaynaklanmaktadır.

Bediüzzaman Said Nursi'nin, "Yeni Said" olarak tanımlanan döneme intibaktan sonra kendini tamamen "iman hakikatleri"ni neşre ve tebliğe hasrettiği, üzerinde tartışma götürmez bir gerçektir. Dolayısıyla bu tebliğimizin amacı, onun bu gâyesine hizmet edebilecek siyasi ve sosyal ortamın özelliklerini satırbaşlarıyla da olsa işaret etmekten ibaret kalacaktır.

Hiç şüphesiz araştırmacılar, Bediüzzaman'ın telif ettiği Risale-i Nurları taradıklarında; onun, ilâhiyatın dışındaki sahalarda da görüşlerinin ipuçlarını yakalayacaklardır.

Osmanlı Türkiye'sinin Mutlakiyet ve II. Meşrutiyet dönemlerinde aktif olarak siyasetin içinde gördüğümüz "Eski Said", bu siyasi aktivitesinin yanında, bir milis kumandanı olarak "Keçekülahlılar"ın başında Doğu Anadolu'nun Rus-Ermeni karma güçlerince istilasına bilfiil çarpışarak karşı çıkmıştır.

Bediüzzaman, İslâm dünyasının selâmeti ve İttihad-ı İslâm dâvasına hizmette gerekli olduğuna inandığı bütün platformlarda

bilfiil hizmette bulunmuştur. Çünkü onun amacı, insana ve insanlığa hizmettir.

İnsan, İslâma göre "eşref-i mahlûkat"tır. Hele Müslümanlar için bu şeref, uğruna kâinatın halk edildiği Habibullahın ümmeti olmakla en büyük değerini kazanmıştır. Böylelikle, Müslümanların, dünya hayatında hem çeşitli hakları, hem de mesuliyetleri vardır. Bu cümleden olmak üzere Müslümanlar "medeniyet"e layıktır. O günlerde İslâm âleminin iktisadî zaafiyet ve siyasi açıdan da sömürgecilerin tahakkümü altında oldukları düşünülürse, Bediüzzaman'ın neden Müslümanların içinde buldukları ortamı hazmedemediği ortaya çıkacaktır.

İşte, bu konuda sözü ona bırakalım:

"Hakiki medeniyet, nev-i insanın terakki ve tekemmülüne ve mahiyet-i nev'iyyesinin kuvveden fiile çıkmasına hizmet ettiğinden, bu nokta-i nazardan medeniyeti istemek, insanıyeti istemektir.

"Hem de mânâ-yı meşrutiyete ibtilâ ve muhabbetimin sebebi budur ki: Asyanın ve âlem-i İslâmın istikbalde terakkisinin birinci kapısı, meşrutiyet-i meşrûa ve şeriat dairesindeki hürriyettir. Ve tâli ve taht ve baht-ı İslâmın anahtarı da, meşrutiyetteki şûradır."¹

Yukarıdaki ifadede, onun süzgecinde insanımıza hizmet için medeniyetin şart olduğu, bu medeniyetin maalesef kaybedildiği, ihyası içinde İslâm âleminin meşrutî idareye geçmesi icap ettiği, bu hürriyetin oluşacağı zeminin ise İslâmî akaide uygun bulunması gerektiği fevkalâde berrak, birbiri içine geçmiş anahtar kavramlarla vurgulanmaktadır.

Devamla Bediüzzaman, meşrutiyet ve hürriyetin de millî esaslar dahilinde vücut bulabileceğini, çağın dönemecini kavramış bir düşünür olarak açıkça vazedir. Ancak millî hayatın şekil bulacağı bir yapılanma, onun "frenk illeti" olarak tavsif ettiği "asabiyete" yada "menfi" bir cereyana geçit vermemelidir. Çünkü, bu cereyan İslâm âlemine "tefrika" getirecektir.

Bediüzzaman, "hayat-ı içtimaiyenin ihtiyac-ı dâhiliyesinden ileri gelen" müsbet milliyet fikrini vurgular ki, bu da İslâmın kabul ettiği şekilde nihaî ittihadada varılacak durak mahiyetindedir. Şöyle ki: Ona göre "müsbet fikr-i milliyet, İslâmiyete hâdim olmalı, kal'a olmalı, ye-

rine geçmemeli"dir.²

Bediüzzaman, gönlünde, meşrutiyetin daha tekamül etmiş çerçevesi olarak mütalaa ettiği cumhuriyetin de siyasi kültüründe, idarenin dine hizmetkâr olması gerektiğine işaret eder. Ona göre, Şark, yani İslâm toplulukları ahlâk, mâneviyat ve kültür üzerine yoğunlaşmışlar ve bu dinamiklerden hareketle içtimai kalkınmalarını sağlamışlardır. Bu itibarla kültürün temel taşı olan İslâm gerek hürriyetin sınırlarını belirleyen bir çerçeve, gerekse "milletin ihyasını" sağlayan normlar olarak korunmalıdır.

Emirdağ Lahikası'nda, devrin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a yazdığı bir mektupta, bu düşüncelerini dâvâsının esas yörüngesi olarak ifade eder:

"Biz dini siyasete âlet değil, belki rıza-yı ilâhîden başka hiç birşeye, hattâ dünyaya ve saltanata âlet etmemek bizim esas mesleğimiz olduğundan...

"Evet, biz dini siyasete âlet değil, belki vatan ve milletin dehşetli zararına siyaseti mutassibâne dinsizliğe âlet edenlere karşı, bizim siyasete bakmamıza mecburiyet-i kat'îye olduğu zaman, vazifemiz siyaseti dine âlet ve dost yapmaktır ki, üç yüz elli milyon kardeşlerin uhuvvetini bu vatandaki kardeşlere kazandırmaya sebep olsun."³

Bediüzzaman zaten bu hususları devrin Meclisine de açıkça belirtmişti. Millî Mücadeleyi kazandıran unsurun İslâmın baş tacı edildiği Kuva-yı Milliye ruhu olduğundan hareketle, bu cereyanın İslâm âleminde Türkler hakkında ne kadar müsbet yankılar yaptığına, dolayısı ile yardımlara sebep olduğuna işaret etmiştir.

Şimdi ise ülkenin kurtuluşunda ve Cumhuriyetin kuruluşunda denenmiş ve tutmuş olan yaklaşımın sürdürülmesini tavsiye edecektir. Bunu yaparken endişesi, o devirde giderek Türkiye'ye sirayet etmekte olan materyalizm, pozitivizm gibi cereyanlardır.

"Ben hükümet-i cumhuriyeyi, ilcâât-ı zamana göre bir kısım kanun-u medenîyi kabul etmiş ve vatan ve millete zarar veren dinsizlik cereyanlarına meydan vermeyen bir hükümet-i İslâmiye biliyorum" demekle, insanlığın, medeniyetin, cumhuriyetin "meşveret-i şer'iyeye girmeden" yükselmeyeceği inancını tekrarlamaktadır.

Osmanlı devletinin son yıllarında meşrutiyetin ilânı ile hürriye-

tin ilanı arasında çok fark yoktur. Aralarındaki nüanslar hürriyetin teorik, meşrutiyetin ise pratik olması ve kurumlara dayanmasındandır. Başka bir ifadeyle hürriyetin kurumlaşacağı rejim meşruti özellikler taşıyan rejimlerdir.

Bediüzzaman, meşrutiyetten bahsederken daima "meşrua" sıfatını eklemektedir. Bundan kasdı meşrutiyetin şeriat, yani İslâmın esaslarına uygun olmasıdır. Burada da zikredilecek unsurlar, şeriatın çerçevelediği meşrutiyetin özellikleridir.

Bediüzzaman, meşrutiyeti tarif ederken şöyle demektedir:

"Meşrutiyet ve kanun-u esasi işittiğiniz mesele ise; hakiki adalet ve meşveret-i şerriyyeden ibarettir. Hüsn-ü telakki ediniz. Muhafazasına çalışınız."⁴

Keyfi yönetimlerin ve şahsi tasarrufların önüne ancak parlamenter yönetimlerle geçilebileceği, tarihin gösterdiği bir vakiadır. Milletın temsilcilerinden oluşan parlamento yine milletin menfaatini gözeterek en uygun kararları alacaktır. Yetkinin parlamentoda toplanmasının temelinde milletin hürriyeti ve adaletin sağlanması maksadı yatmaktadır.

Bediüzzaman, meşrutiyetin bir anayasal rejim olduğunu daima zikreder. "Meşrutiyet ve kanun-u esasi ise"⁵ şeklinde açıklamalarda bulunurken bu iki kavramı birbiriyle özdeş olarak kullanmaktadır.

Bediüzzaman, "yaşasın Kur'ân-ı Kerim'in kanun-u esasileri"⁶ demek suretiyle bizim toplumsal kurum ve kuruluşlarımızın İslâma dayandığını kaydetmektedir.

Bir toplumun başta yönetici ve yönetilenleri olmak üzere her ferdi; kendisini bağlayan, temel hak ve hürriyetler ile sorumluluklarını düzenleyen, önceden belli olan ve genel kabul gören kurallar bütününe sahip olunca pek çok sû-i istimallerin önü alınacak ve kurallar bütünü olan anayasa düzeninin istikrarlı bir şekilde devam etmesini sağlayacaktır.

Bu açıdan meşrutiyetin İslâmın mahiyetinde bulunduğuna dikkati çeken Bediüzzaman, bu anlayışı ile benimsediği siyasî görüş olarak hukukun üstünlüğüne dayalı, hürriyetçi ve âdil bir siyasi yapının tasvirini yapıyordu.

Onun Asr-ı Saâdeti ve dört halife devrini örnek göstererek adalet, meşveret ve kanun hâkimiyeti şeklindeki unsurla belirlediği bir

model, aslında ideal bir cumhuriyetten başka birşey değildir.

Cumhuriyet hakkındaki görüşünü, henüz Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce yukarıdaki ana esaslarla ortaya koyan Bediüzzaman, 1923'ten sonra, cumhurî rejime muhalefet iddialarıyla zaman zaman mahkemelere verilmiştir. Bunlardan 1935 yılında sevkedildiği Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesinde, cumhuriyet hakkında ne düşündüğü sorulduğunda, cevap olarak: "Eskişehir Mahkeme Reisinden başka daha sizler dünyaya gelmeden benim dindar bir cumhuriyetçi olduğumu tarihçe-i hayatım isbat eder" diyerek karşılık vermiş ve buna delil olarak Siirt'te ilimle meşgul olduğu sırada, kendisine gelen çorbaları karıncalara verişini anlatmış; bunun sebebini soranlara ise:

"Bu karınca ve arı milletleri cumhuriyetçidirler. O cumhuriyet-perverliklerine hürmeten tanelerini karıncalara verirdim"⁷ diyerek cevap vermiştir.

Esas olarak bu muhtevaya sahip bir cumhuriyet görüşü benimsemiş olduğunu gördüğümüz Bediüzzaman, Türkiye'de 1923'den sonra karşılaşılan laik cumhuriyet uygulaması hakkında da yer yer görüşlerini ifade etmek zorunda kalmıştır. Ona göre, Batılı mânâdaki laik cumhuriyetin dine karşı herhangi menfi bir tavır takınmaması gerekir.

Bugün dünyada, özellikle de Batının ilerlemiş sanayi toplumlarında sadece iktisadî dürtülerle hareket eden bir toplumun demokrasiyi yaşatamayacağını, demokrasiyi ise sadece din ve kültürle tezyin etmiş faziletli insanların idame ettirebileceği düşünceleri, geçmişin acı tecrübeleri ışığında artık kabul gören prensipler haline gelmiştir.

Bediüzzaman'ın "Ben zaten dindar bir cumhuriyetçiyim" sözleri belki, bir yerde 21. yüzyıla girerken insanlığın itirafla gelebileceği noktayı o günlerde âdeta İlâhi bir kanun olarak tesbitinden kaynaklanmaktadır, diyebiliriz.

DİPNOTLAR:

1. Bediüzzaman Said Nursi. *Divan-ı Harb-i Örfi*, s. 41.
2. Bediüzzaman Said Nursi. *Mektubat*, s. 299.
3. Bediüzzaman Said Nursi. *Emirdağ Lahikası*, 2:16.
4. Bediüzzaman Said Nursi. *Divan-ı Harb-i Örfi*, s. 13.
5. A.g.e., s.13.
6. Bediüzzaman Said Nursi. *Hutbe-i Şâmiye*, s.53.
7. Bediüzzaman Said Nursi. *Tarihçe-i Hayat*, s.332.

Doç. Dr. AHMET AKGÜNDÜZ

(Selçuk Üniversitesi)

1955 yılında Çüngüş kazasının Malkaya köyünde doğdu. İlkokulu adı geçen köyde bitiren Akgündüz, babası Cuma Akgündüz'den Osmanlıca öğrendi. Gaziantep Lisesi'ne devam ederken Arapçayı da öğrenen Akgündüz, 1982 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Mezuniyetini müteâkip Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesinin Kamu Hukuku Bölümü Hukuk Tarihi Anabilimdalına Araştırma Görevlisi olarak girdi ve aynı yıl yüksek lisansına da başladı. 1983 Kasım'ında Prof. Dr. Halil Cin'in nezaretinde doktorasına başlayan Akgündüz, "İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi" adlı teziyle ilgili araştırmalarda bulunmak üzere 1985 yılının ilk yarısında kazandığı araştırma bursuyla Kuveyt'e gitti. 1986 Ağustos'unda doktor ünvanını aldı ve bunun müteâkiben Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne Hukuk Tarihi Yardımcısı Doçenti tayin edildi. 1984-1985 ve 1985-1986 ders yıllarında Dicle Hukuk'da ve 1986-1987 ders yılından beri de Selçuk Hukuk'da Türk Hukuk Tarihi ve Genel Hukuk Tarihi derslerini yürüten Akgündüz, Kasım 1986 döneminde Arapça'dan ve Nisan 1987 döneminden ise İngilizce'den doçentlik dil sınavlarını kazandı. 3 Kasım 1987 tarihinde doçent oldu ve aynı fakültenin ilgili bilim dalına doçent olarak tayin edildi. 1986-1988 tarihleri aranda Başbakanlık Osmanlı Arşivinde "Osmanlı Kanunnâmeleri" üzerinde araştırma yapan Akgündüz'ün 10'a yakın eseri ve çok sayıda te'lif ve tercüme ile ilgili ilmi makaleleri bulunmaktadır. Akgündüz, İngilizce, Arapça ve Farsça bilmektedir; evli ve iki çocuk babasıdır.

YENİ BİR İMAN MEKTEBİ OLARAK RİSÂLE-İ NUR

Risale-i Nur, yeni bir iman mektebi olarak Kur'ân'ın hakikatlerini asrın idrakine uygun olarak izah ederken, kâinat kitabından misaller vererek ilimlerin ışığında Kur'ân'ı tefsir etmekte, İslâmiyetin hakiki ilimlerin zübdesi ve özü olduğunu da ortaya koymaktadır.

I. Allah'a giden yollar ve Risâle-i Nur

Yaratılışın en yüksek gayesi ve fitratın en yüce neticesi Allah'a imandır. En büyük dâvâ da Allah'ı tanıyarak ebedî saâdeti kazanmaktır. Bu sebeple İslâm tefekkür tarihinde, âlimlerin üzerinde durduğu, mütefekkirlerin üzerinde zekâ yordduğu, filozofların bütün tafsilatıyla tartıştığı en önemli mevzu, Allah'a ve sıfatlarına iman; Allah'ın varlığının ve birliğinin bilinmesi ve isbatı olmuştur.

İslâm fikir tarihi tetkik edildiğinde, marifet-i Sâni denilen kemâlât arşına uzanan yolların dört asla ircâ edilebileceğini görüyoruz:

Birincisi:

Tasfiye ve işrak üzerine kurulmuş olan ehl-i tasavvufun yoludur. Tasfiye, zikir ve ibadetlerle kalbi ve akli mâsivâdan arındırarak Allah'a ve Onun marifetine ulaşmaya çalışmaktır. İşrak ise, keşif ve ilham ile insanı Allah'a götüren yolları bulmaya gayrettir. Her ikisin-

de de marifetullah yolunda kalb ayağıyla gidilmeye çalışılır. Bu seyr ü sülûkün anahtarı ve vesileleri, zikr-i ilâhî ve tefekkürdür. İmam-Rabbânî'nin ifadesiyle, "Bütün tariklerin nokta-i müntehâsı, iman hakikatlerinin vuzûh ve inkişafıdır."¹ Yine İmam-ı Rabbânî'nin tasnifine göre, tasavvuf tariki, velâyet-i suğrâdır.² İmam-ı Rabbânîler, Abdülkâdir-i Geylânîler ve Bâyezîd-i Bistâmîler, bu yolun manevî reisleri arasında yer alırlar.

İkincisi:

İslâmın itikat esaslarını muhafaza ve müdafaa için kelâm denilen bir ilim teşekkül ettiren kalamcılarının yoludur ki, Allah'ı tanıma ve isbat hususunda bunların dayandıkları en mühim iki esas, imkân ve hudûs denilen delillerdir. Bunlar, bu iki delili kullanırken, akla ve nazarı esaslara istinat ederler. Fahreddin Râzîler, Teftezânîler ve İmam Gazâlîler, bu yolun manevî reisleri arasındadırlar.

Bu her iki yol da, her ne kadar Kur'ân'dan ilham alarak dal budak salmışlar ise de, beşer fikri bunları başka başka kalıplara soktukları için uzunlaşmış, müşkülleşmiş ve bazı vehimlerden ve vartalardan mahfuz kalamamıştır. Kalamcılarının bazı ifrat ve tefritlerini kalam kitaplarında okuduğumuz gibi, ehl-i tasavvufun bazı vartalarını da, Bediüzzaman'ın "Telvîhât-ı Tis'a" adını verdiği risâlesinden öğreniyoruz.

Üçüncüsü:

Şüphelerle dolu olan ve sahiplerini de şüpheler içinde bırakan İslâm filozoflarının yoludur ki, İbn-i Sinalar, Farabiler, Kindîler gibi bir kısmı akli esas olarak yürüyen ve kendilerine Meşşâiyyûn veya Aristocular tabir edilenler ile Sührever-dîler ve İbn-i Tufeyl'ler gibi ilham ve kalbe sezisi esas alan ve kendilere İsrâkiyyûn tabir edilenler, bu yolun yolcusudurlar. Felsefenin fâsit birtakım esasları ve müntesiplerini sürüklediği vahim neticelerinden dolayı, İslâm filozoflarından olan İbn-i Sina ve Farabi gibi dâhiler, âdî bir mü'min derecesini ancak kazanabilmişlerdir. Hatta İmam-ı Gazali gibi bir hüccetü'l-İslâm, onlara o dereceyi de vermemiştir.³

Dördüncüsü:

Risâle-i Nurun esas mesleğini teşkil eden Kur'ân'ın yoludur.⁴ Bu ifadeden, öteki yolların Kur'ân dışı olduğu şeklinde bir mânâ çıkarıl-

mamalıdır. Ne demek olduğunu isterseniz, Bediüzzaman'dan dinleyelim:

"Risâle-i Nur, sâir ulemânın eserleri gibi, yalnız aklın ayağı ve nazarı ile ders vermez ve evliyâ misillü yalnız kalbin keşif ve zevkiyle hareket etmiyor. Belki akıl ve kalbin ittihat ve imtizacı ve ruh ve sâir letâifin teâvünü ayağıyla hareket ederek evc-i âlâya uçar. Taarruz eden felsefenin değil ayağı, belki gözü yetişemediği yerlere çıkar; hakaik-i imâniyeyi kör gözüne de gösterir."⁵

Risâle-i Nurun telif edildiği Yeni Said devresini anlatırken de, İmam-ı Rabbânî'nin "Tevhîd-i Kible et; yani yalnız bir üstadın arkasından git" şeklindeki manevî ikazından sonra kalbine şöyle geldiğini anlatmaktadır:

"Üstad-ı hakiki Kur'ân'dır. Tevhîd-i kible bu üstadla olur" diye, yalnız o üstad-ı kudsinin irşadıyla, hem kalbi, hem ruhu gayet garip bir tarzda sülûka başladılar. Nefs-i emmâresi de, şekler ve şüpheleriyle onu manevî ve ilmî mücahedeye mecbur etti. Gözü kapalı olarak değil, belki İmam-ı Gazali, Mevlânâ Celâleddin ve İmam-ı Rabbânî gibi kalb, ruh, akıl gözleri açık olarak gezmiş. Cenab-ı Hakka hadsiz şükür olsun ki, Kur'ân'ın dersiyle ve irşadıyla hakikata bir yol bulmuş, girmiş. Hattâ "Her şeyde bir delil var; gösteriyor ki, Allah bir" meâlindeki hakikata mazhar olduğunu Risâle-i Nur ile göstermiş."⁶

Kur'ân'ın Allah'ı isbat ederken kullandığı ihtirâ ve inâyet delillerini, asrımızda gelişen ilimlerle birleştirerek şerh eden Risâle-i Nurun evvelâ bu asırda yeni bir iman mektebi olarak ifa ettiği fonksiyonu ve sonra da diğer İslâm âlimlerinin eserlerinden ve mesleklerinden farkını, yine Bediüzzaman'dan dinleyelim:

"Risâle-i Nur, yalnız bir cüz'î tahribatı ve bir küçük haneyi tamir etmiyor. Belki küllî bir tahribatı ve İslâmiyeti içine alan ve dağlar büyüklüğünde taşları bulunan bir muhît kal'ayı tamir ediyor. Ve yalnız hususî bir kalbi ve has bir vicdani islâha çalışmıyor, belki, bin seneden beri tedarik ve teraküm edilen müfsit âletler ile dehşetli rahnelenen kalb-i umûmîyi ve efkâr-ı âmmeyi ve umumun ve bâhusus avâm-i mü'mîninin istinadgâhları olan İslâmî esasların ve cereyanların ve

şeaîrlerin kırılmasıyla bozulmaya yüz tutan vicdan-ı umumîyi, Kur'ân'ın i'câzıyla ve imanın ilâçlarıyla tedavi etmeye çalışıyor." 7

Diğer eserlerden farkı ise, şöyle ortaya konuluyor:

"Eski mübarek zatların ekseri divanları ve ulemânın bir kısım risaleleri, imanın ve marifetin neticelerinden ve meyvelerinden bahsederler. Onların zamanlarında, imanın esaslarına ve köklerine hücum yok idi ve erkân-ı iman sarsılmıyordu. Şimdi ise, köklerine ve erkânına şiddetli ve cemâatli bir sûrette taarruz var. O divanlar ve risâlelerin çoğu, has mü'minlere ve fertlere hitap ederler. Bu zamanın dehşetli taarruzunu def edemiyorlar. Risâle-i Nur ise, Kur'ân'ın bir mânevî mucizesi olarak, imanın esaslarını kurtarıyor ve mevcut ve muhkem imandan istifade cihetine değil, belki çok deliller ve parlak bürhanlar ile imanın isbatına, tahakkukuna, muhafazasına ve şüphelerden kurtarılmasına hizmet etmektedir.

"Diğer ulemânın eserleri der ki: Veli ol, gör, makâmata çık, bak; nurları, feyizleri al. Risale-i Nur ise der: Her kim olursan ol, bak, gör; yalnız gözünü aç, hakikatı müşahede et, saâdet-i ebediyenin anahtarı olan imanını kurtar." 8

Kısaca Risâle-i Nur, mânen şu beyti terennüm etmektedir:

Elde Kur'ân gibi bir mu'cize-i bâkî varken, başka bürhân aramak aklıma zâid görünür.

Elde Kur'ân gibi bir bürhân-ı hakikat varken, münkirleri ilzâm için gönlüme sıklet mi gelir? 9

Ehl-i tasavvuf ve kelâmcılar da bu yolun ulvîliğini ve umumîliğini haber vermişlerdir

Kur'ân'dan ilham alınan diğer önemli iki yolun müntesibleri, yani ehl-i tasavvuf ve kelâmcılar da, Kur'ân'ın bu umumî caddesinin üstünlüğünü ve umumîliğini, tâ kendi asırlarında idrak etmişler ve müntesiblerine haber vermişlerdir. Bunlardan sadece ikisini kısaca nakledeceğiz.

Ehl-i tasavvufdan İmam-ı Rabbânî *Mektûbât* adlı eserinin 1. cil-

dinin 301. ila 302. ve 3. cildinin "122. mektubu"nda özetle şunları söylemektedir:

"Ulûhiyyetin en büyük dellalı Hz. Peygamberdir. Hz. Peygamberin âleme neşretmiş olduğu kemâlât-ı nübüvve insanı ulaştıran iki yol vardır: Birincisi velâyet-i suğrâ da denilen velâyet yoludur ki, perdelidir ve ulaşılması kolay değildir. Çok makamları kat' etmek icap eder. İkincisi ise, velâyet-i kübrâ tabir edilir ki, verâset-i nübüvvet yoluyla, tasavvuf berzahına girmeden, doğrudan doğruya hakikata bir yol açmaktır. Bu yol, enbiyâya, sahâbelere, tabiinlere, bazı büyük tabe-i tâbiînlere ve âhîrzamanda gelecek olan bir cemâate hasdır. Bu yol, kısadır, kolaydır ve tehlikesizdir."¹⁰

Bediüzzaman da İmam-ı Rabbânî'yi şöyle tasdik ediyor:

"Cadde-i kübrâ, elbette velâyet-i kübrâ sâhipleri olan sahâbe, asfiyâ, tâbiîn, eimme-i ehl-i beyt ve eimme-i müçtehidîn caddesidir ki, doğrudan doğruya Kur'ân'ın birinci tabaka şâkirtleridir."¹¹

"İşte Risâle-i Nur, bu câmi ve küllî ve yüksek mârifet caddesini tefsir edip, bin seneden beri Kur'ân aleyhine ve İslâmîyet ve insaniyet zararına tarhihatçı küllî cereyanlarına karşı, Kur'ân ve iman namuna müdafaa ediyor"¹² ve İmam-ı Rabbânî'nin bahsettiği yolu, Risâle-i Nurun açtığını Nurları okuyan gönüller ve kalbler, hem idrak ve hem de tasdik ediyor.

Kelâmcılardan ise, bir kelam, tefsir, fıkıh ve kısaca şer'î ve aklî ilimlerde dâhi olan Fahreddin Râzî'yi duymayan ve bilmeyen yok gibidir. Onun bir tefsir şaheseri olan *Mefâtih'ul-Gayb*, yani gaybın anahtarları veya gerçekten büyük olan 30 ciltlik *et-Tefsirü'l-Kebîr* adlı tesiri; *el-Muhassal* ve *el-Erbâîn* adlı kitapları başta olmak üzere kelâma dair elliye yakın eseri, kendisine, "İmam" ünvanının verilmesine sebep olmuştur.

Razî'nin vasiyetinden bazı hakikatleri beraber dinleyelim:

"Ey din kardeşlerim! Ve imanda yakini isteyen dostlarım! İnsanlar derler: İnsan vefat edince, mahlûkatla alakası kesilir. Bu umumi kaide iki açıdan tahsis edilmiştir: Birincisi, eğer amel-i sâlih kalırsa, bu duaya vesile olur. Duanın da Allah katında bitmeyen izleri vardır. İkincisi ise, çocukların ter-

biyesi ve mazlumların hakkı da alakayı devam ettiren hususlardır.

“Birinci husus için derim ki:

“Bilesiniz ki, ben ilmi seven bir insandım. Her konuda kalem oynattım. Hak-bâtıl, faydalı faydasız demeden yazdıklarımın ne kemiyeti ve ne de keyfiyetine vâkif değilim. Ancak bana ait muteber eserlere baktığımda, gördüm ki:

“Gözle gördüğümüz şu âlem, bir müdebbirin tedbiri altındadır. O müdebbir, misil ve nazirlerden münezzehtir ve kemâl-i kudret, ilim ve rahmetle muttasıftır. Kelâm ilminin bütün ma’rifet yollarını denedim. Bunların hiç birinde, Kur’ân’da bulduğum manevî fayda ve lezzete denk gelebilecek bir fayda göremedim. Zira Kur’ân, azamet ve celâlin külliyyen Allah’a verilmesini delilleriyle gösteriyor ve iman meselelerinde derin kelâmî delillerle münakaşa edilmesini men ediyor. Bunun tek sebebi, Kur’ân’ın sâhibinin, beşerin aklının bu tür müphem ve derin münakaşalarda karıştıracığını ve şaşıracağını bilmesidir”¹³

İşte bu sebeptendir ki Bediüzzaman şu tesbitleri rahatlıkla yapmaktadır:

“Madem hakikat böyledir. Ben tahmin ediyorum ki, Eğer Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî ve Şah-ı Nakşibend ve İmam-ı Rabbânî gibi zatlar, bu zamanda olsaydılar, bütün himmetlerini, hakaik-i imâniyenin ve akâid-i İslâmiyenin takviyesine sarf edeceklerdi. Çünkü, saâdet-i ebediyenin medarı onlardır. Onlarda kusur edilse, şekâvet-i ebediyeye sebebiyet verir. İmansız Cennete gidemez, fakat tasavvufsuz Cennete giden pek çoktur. Ekmeksiz insan yaşayamaz, fakat meyvesiz yaşayabilir. Tasavvuf meyvedir, hakâik-i imaniye gıdâdır. Eskiden kırk günden tut, tâ kırk seneye kadar bir seyr ü sülûk ile bazı hakâik-i imâniyeye ancak çıkılabılırdi. Şimdi ise, Cenab-ı Hakkın rahmetiyle, kırk dakikada o hakaika çıkılacak bir yol bulunsa, o yola karşı lâkayd kalmak, elbette kâr-ı akıl değil.”¹⁴

İşte o yol, Risale-i Nurdur. Çünkü Risale-i Nur, Kur’ân’ın hakiki bir tefsiridir.

II. Risâle-i Nur, Kur'ân'ın hakiki ve mânevi bir tefsiridir

Risale-i Nurun bu zikredilen özelliği, Kur'ân'ın bu asrın idrakine uygun hakiki ve manevî bir tefsiri olmasından kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi, tefsir iki kısımdır:

Birincisi: Lafzî tefsirdir. 350 bin adede ulaşan bu mânâda tefsirler, Kur'ân'ın ibaresini ve lafızlarını izah ederler. Cümlelerinden çıkarılabilecek itikâdî, amelî ve ahlâkî hükümleri çıkarırlar. Dirâyet ve rivâyet tefsirleri adıyla kendi arasında kısımlara ayrılan bu mânâda Kur'ân tefsiri, eski ulemâ tarafından telif edilmiştir.

İkincisi:

Mânevî tefsirdir ki, Kur'ân'ın hakikatlarını tefsir ve izah ederler. Risâle-i Nur, bu ikinci kısım tefsirlerin en kuvvetlisi ve en kıymettarındır.¹⁵

Risale-i Nur Kur'ân'ın hakiki bir tefsiri olduğuna göre, Kur'ân neyin tefsiridir? Ve Kur'ân'ın esas maksadı ve beyan ettiği hakikatler nelerdir? Bu suallerin cevabı, Risale-i Nurun neden hakiki ve manevî bir Kur'ân tefsiri olduğunun da cevabı olacaktır.

Evvelâ: Kur'ân, Allah'ın Tekvîn sıfatından doğan kâinat kitabının ezeli tercümesidir. Yani kudret kalemiyle kâinat kitabını yazan Allah, bu kitabını Kelam sıfatından neş'et eden Kur'ân denilen ezeli kelâmıyla tercüme etmiştir. İslâmiyetin yüceliği, kâinat kitabının kaideleri ile Kur'ân'ın kaideleri arasında mutabakat bulunmasındandır. Bu sebeptendir ki, İslâmiyet fitrat dini olmuştur. Risale-i Nur da, bu ezeli tercümenin izahı ve tefsiri mahiyetindedir.

Sâniyen: Kur'ân'ın ana maksadı, hikmet tarafından, kâinata sorulan "Ey kainat! Nereden? Ve kimin emriyle geliyorsunuz? Sultanınız kimdir? Delil ve hatibiniz kimdir? Vazifeniz nedir? Ve nereye gideceksiniz?" şeklindeki sorulara cevap vermektedir.

Salisen: Kur'ân, "Şu sorulara dört ana maksadım vardır" diyerek cevap vermiştir ki, kâinatın ustası olan Allah'ın isbatı, yani tevhid, nübüvvet, cismani haşir ve ibadet ve adaletten ibaret bulunan bu dört maksat, Kur'ân'ın her yerine intişar eylemiştir.

O halde Kur'ân'ın asıl maksadı bu dört hakikatın beyanıdır ve

Kur'ân'ın kâinattan bahsedışı, bu dört ana maksadı izah edebilmek içindir. Zaten kâinat kitabının sureleri, âyetleri ve harfleri demek olan masnu ve mahluklar, Kur'ân'ın bu dört hakikatını âkil olan kimselere anlatmak için kudret kalemiyle yazılmışlardır.

Buradan şu hakikat ortaya çıkıyor: Kur'ân'ın konusu kâinat olduğu gibi, ilimlerin de konusu kâinattır. Kur'ân da, ilimler de, kâinat kitabının bablarını ve fasıllarını, sûrelerini ve âyetlerini izah etmektedirler. O halde hakiki hikmet ve ilimlerden hiçbirinin Kur'ân'a muhâlif olması mümkün değildir. Zira Kur'ân, kâinat kitabının müellifi tarafından yapılan tercümesidir; ilimler ise, aynı kitabın acemileri ve mübtedileri tarafından yapılan izahıdır. Fizik, kimya ve matematik gibi ilimler, kâinât kitabının hükümlerini açıklayan fenlerdir.

İşte Risâle-i Nur, Kur'ân'ın dört ana maksadı olan tevhîd, nübüvvet, haşir ve adâlet hakikatlerini, Kur'ân'ın kâinat kitabını tercümesinden ilham alarak, kâinat kitabından âyetlerle ve temsil sırrıyla izah eden bir tefsirdir. Kur'ân'ın hakikatlerini kâinat kitabından verdiği misallerle ve temsil yoluyla tefsir ve izah ettiğinden, aynı zamanda kâinat kitabının da bir tefsiri mahiyetindedir. Bu sebeple, Risâle-i Nur, araştırma konusu, kâinat kitabının bu bâbı veya faslı olan müsbet ilimlerin kâinatla ilgili olarak ortaya koyduğu ve mutlak intizâmı ve nizâmı gerektiren ilim kâidelerinde, Kur'ân'ın ana maksatlarını isbat etmekte ve kör gözlere de göstermektedir. Yani Risâle-i Nur, ilimlerle içiçedir ve mevzu bütünlükleri vardır. Kur'ân'ın mevzuları içine girmiş kâinatla ilgili meselelerde, aynı konuyu araştıran ilimlerin kaidelerini de kullanarak, tevhîd, nübüvvet, haşir ve adâlet esaslarını açıklar.

Buna bazı misaller verelim:

Bütün müsbet ilimler, ortaya koydukları ilmî esaslar ile, kâinattaki bir nev'in nizam ve intizamını anlatmaktadırlar. Göz ile ilgili bilimlerin, gözdeki nizamı anlattıkları gibi. Bu konuda, ilim ve Kur'ân müttefikdir. Yani her ikisi de, kâinat kitabının intizam içinde yazılmış olduklarını ittifakla kabul etmektedirler. İşte Kur'ân ve onun hakiki bir tefsiri olan Risâle-i Nur, ilimlerin diliyle sâbit olan bu intizam ve nizamın, ittifak ile kâinat Sultânının saltanatını ve san'atını ilân ettiğini, görmeyen gözlere gösterir. Bir kısım ilim adamlarını inkâra götüren ilmin kaideleriyle Kur'ân'ın dört ana maksadını izah ve isbat eder.

İşte tevhîde dair kâinattan Halıkını soran bir seyyahın müşahedelerinden bir misal:

“Yağmura bakar görür ki; yağmurun taneleri sayısınca menfaatler ve katreleri adedince Rahmânî cilveler ve latîf ve mübârek katreler, o kadar muntazam ve güzel halkediliyor ki, hususan yaz mevsiminde gelen dolu, o kadar mizan ve intizam ile gönderiliyor ve iniyor ki, fırtınalar ile çalkalanan ve büyük şeyleri çarpıştıran şiddetli rüzgârlar, onların muvazene ve intizamlarını bozmuyor; katreleri birbirine çarpıp, birleştirip, zararlı kütleler yapmıyor. Ve bunlar gibi çok hakîmâne işlerde ve bilhâssa zihâyatta çalıştırılan basit ve câmit ve şuursuz hidrojen ve oksijen gibi iki basit maddeden tereküp eden bu su, yüzbinlerle hikmetli ve şuurlu ve muhtelif hizmetlerde ve sanatlarda istihdam ediliyor. Demek bu tecessüm etmiş ayn-ı rahmet olan yağmur, ancak bir Rahmân-ı Rahîm’in hazîne-i gaybiye-i Rahmetinde yapılıyor.”¹⁶

Haşre dair misali de verelim ve kâinat kitabından bazı masnûları, mahlukları, tasarrufları ve yapılan işleri nazara vererek, ilimlerin diliyle âhirete imanı nasıl isbat ettiğini Bediüzzaman’ın şu ifadelerinden dinleyelim:

“Nakkâş-ı Ezeli, gözümüzün önünde, kışın beyaz sayfasını çevirip, bahar ve yaz yeşil yaprağını açıp, rûy-ı arzın sayfasında üç yüz binden ziyâde nevi’leri, Kudret ve Kader kalemiyle ahsen-i sûret üzere yazar. Birbiri içinde birbirine karışmaz. Beraber yazar; birbirine mâni olmaz. Teşkilce, sûretçe birbirinden ayrı, hiç şaşırtmaz. Yanlış yazmaz. Evet, en büyük bir ağacın ruh programını bir nokta gibi en küçük bir çekirdekte derc edip muhafaza eden Zât-ı Hakîm-i Hafîz, vefat edenlerin ruhlarını nasıl muhâfaza eder, denilir mi? Ve küre-i arzı bir sapan taşı gibi çeviren Zât-ı Kadîr, âhirete giden misâfirlerinin yolunda, nasıl bu arzı kaldıracak veya dağıtacak denilir mi?”¹⁷

Nübüvvete dair olan kısa bir delili de zikredelim:

“Hem şu âlemin Sâni-i Zülcelâli, bütûn güzel masnûatıyla kendini zîşuur olanlara tanıttırması ve kıymetli nimetler ile kendini onlara sevdirmesi, bizzarûre onun mukabilinde,

zîşuur olanlara marziyyât: ve arzu-yu İlâhiyelerini bir elçi vasıtasıyla bildirmesini istemesine mukabil, en âlâ ve ekmel bir surette Kur'ân vasıtasıyla o marziyyât ve arzuları beyan eden ve getiren, yine bilbedâhe O Zattır (a.s.m.)."¹⁸

Kısaca, ilimlerin diliyle Kur'ân'ın dört ana maksadını izah ve isbat eder. Risâle-i Nur, bu noktada öylesine Kur'ân'a âyine olmuştur ki, 6000 sayfayı bulan külliyatta tevhid, nübüvvet, haşir ve adalet mevzularına ayrılmış kısımlar, eğer Kur'ân âyetlerinde aynı mevzulara tahsis olunan nisbetlerle mukayese edilecek olursa, ikisinin birbirine yakın oldukları görülecektir.

III. Netice

Risâle-i Nur, sadece kelimada değil, Kur'ân'ın maksatlarını ve iman hakikatlerini izahta ve marifet-i Sâni hususunda, bir tecdit hareketidir ve kökü mazide ve Asr-ı Saâdetde olan yeni bir iman mektebidir. Risâle-i Nur yeni bir iman mektebi olarak sadece Kur'ân'ın hakikatlerini asrın idrâkine uygun olarak izah etmekle kalmamakta, kâinat kitabından misaller vererek, ilimlerin ışığında Kur'ân'ı tefsir etmekle, Kur'ân'ın ezeli tercümesi olduğu kâinat kitabının her bir mevcut ilimlerinde de konusu olmakla, İslâmiyetin hakiki ilimlerin zübdesi ve özü olduğunu da ortaya koymaktadır.

Öte yandan Kur'ân'ın hakikatlerini kâinat kitabından misallerle izah ve tefsir etmekle, kelim sıfatından doğan Kur'ân kitabı ile kudret kaleminden doğan kâinat kitabının kanunları ve kaideleri arasında tam bir mutabakat bulunduğunu isbat eylemektedir. Böylece, bu özelliğiyle İslâmiyetin, hevâ ve heves içinde dönüp dolaşan, bazan ışık ve bazan zulmet veren ve çabuk değişen diğer din ve doktrinlerden mümtaz ve serfirâz olduğunu akıllara anlatmaktadır.

Kâinat kitabının her bir harfi ve âyetinin birer Kur'ân hakikatinin menbaı ve nümûnesi olduğunu göstermekle, kâinat kitabındaki hakikatlere nazar-ı dikkatleri çekiyor.¹⁹ Meselâ diyor:

"Şimdi kuşlara bak! Onların söyleşmeleri ve cıvıldaşmaları, bir Sâni-i Hakîmin intâk ve söyletmesi olduğuna delil ise, hayret verir bir tarzda, birbirine o seslerle müdâvele-i hissiyât ve ifade-i maksad etmeleridir."²⁰

Hülâsa Risâle-i Nurlar,

"tasavvur değil tasdikdir; teslim değil imandır; marifet değil, şehâdetdir, şuhuddur; taklit değil hakikidir; iltizâm değil, iz'ândır; tasavvuf değil hakikattır; dâvâ değil, dâvâ içinde bürhandır."²¹

Ve "bu memlekette, bu asırda, bu milleti, anarşilikten, tereddî ve tedenni-i mutlakdan kurtaracak yegâne çare, Risâle-i Nur'un esâsâtıdır."²²

DİPNOTLAR

1. Bediüzzaman, *Mektûbât*, 5. Mektûb, sh. 22
2. İmam Rabbânî, *Mektûbât*, c. 2, sh. 363 vd.; Bediüzzaman, *Mektûbât*, 5. Mektûb, sh.22
3. Bediüzzaman, *Sözler*, 30. Söz, sh. 543
4. Bediüzzaman, *Mesnevî-i Nuriye*, 252-253; *Muhâkemât, Âsâr-ı Bediyye*, 252
5. Bediüzzaman, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, 189
6. Bediüzzaman, *Mesnevî Nuriye*, sh. 7-8
7. Bediüzzaman, *Şu'alar*, 179
8. Bediüzzaman, *Sikke-i Tasdik, Gaybî*, sh. 188
9. Bediüzzaman, *Sözler*, 365
10. İmam-ı Rabbânî, *Mektûbât*, C.1, sh. 361-366 (31 ve 302. Mektublari); III, 184-186 (122. Mektûb); Bediüzzaman, *Mektûbât*, 5. Mektûb, sh. 22-23
11. Bediüzzaman Said Nursî, *Mektûbât*, s. 85
12. Bediüzzaman Said Nursî, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, s. 218.
13. Fahreddin Razi. *et-Tefsîrül-Kebir*, c.1, Mukaddime
14. Nursî, *Mektûbât*, s. 23
15. Bediüzzaman Said Nursî, *Şu'alar*, s.425.
16. A.g.e. s. 108-109.
17. Bediüzzaman Said Nursî, *Sözler*, s. 81-82.
18. Nursî, *Mektubat*, s. 213.
19. Bediüzzaman Said Nursî, (*Muhakemat*) *Âsâr-ı Bediyye*, s. 163-165.
20. Nursî, *Sözler*, s. 671.
21. Nursî, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, s. 239.
22. A. g. e. s. 185.